



Modersmålet och litteratur, provet i läskompetens 18.9.2020

Stöd för bedömning av svarens innehållsaspekter 12.11.2020

Detta slutgiltiga bedömningsstöd för svarens innehållsaspekter motsvarar de slutgiltiga beskrivningarna av goda svar som avses i Studentexamensnämndens allmänna föreskrifter och anvisningar då det gäller modersmålsprovet i läskompetens. Uppgiften om hur bedömningsgrunderna tillämpats på examinandens provprestation utgörs av de poäng som examinanden fått för sin provprestation, de kriterier som anges i föreskrifterna för provet i modersmålet samt det slutgiltiga bedömningsstödet för svarens innehållsaspekter och de övriga föreskrifter gällande bedömningen som nämnden gett i sina föreskrifter och anvisningar.

https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/sv_foreskrifter_modersmalet_digitala_provet.pdf

Det slutgiltiga bedömningsstödet för svarens innehållsaspekter beskriver inte nödvändigtvis alla innehållsaspekter som kan godkännas i en uppgift. Också annat än det som nämns i dessa beskrivningar kan godkännas i ett svar. Utmärkta svar behöver inte innehålla alla de iakttagelser och slutsatser som tas upp här. Eventuella bedömningsmarkeringar i provprestationerna anses vara jämfällbara med anteckningar och sålunda ger de, eller avsaknaden av markeringar, inte direkta uppgifter om hur bedömningsgrunderna tillämpats på provprestationen.



Del I: Fack- och medietexter

1. Profilerings av en stad (30 p.)

I uppgiften ska examinanden **jämföra** den bild som de på nätet publicerade reklamfilmerna bygger upp av städerna Linköping och Flen.

I ett gott svar kan examinanden till exempel:

- jämföra filmerna och reflektera över dem (reklamfilmerna kan ses som ett slags visitkort för städerna, reklamfilmen om Linköping, med sin slogan och sitt globala bildspråk är mer traditionellt uppbyggd än reklamfilmen om Flen, som på ett nytt och lite skämtsamt sätt presenterar sin stad, genom ett gemensamt reklamverkande där invånarna i staden Flen aktivt deltar)
- påvisa kritisk och kulturell läskompetens genom att beakta genretypiska drag, stereotyper, konventioner för marknadsföring samt övriga situations- och kontextbundna aspekter
- föra ett resonemang kring den tänkta målgruppen för reklamerna
- se att man i de båda städerna Linköping och Flen vill bygga upp en positiv bild av sin stad, där tanken är att mottagaren ska få upplevelsen att det är fördelaktigt att leva, bo, arbeta och konsumera och till med idka företagsverksamhet i städerna där syftet med reklamerna är att locka flera invånare eller yrkesutövare till staden
- visa att hen beaktat multimodaliteten i materialet, förstått mervärdet, knep, modalitet och samspel mellan bild, berättelse och ljud. De mest uppenbara modaliteterna som används i reklamfilmen är (skriven) **text** (det som berättaren säger, filmens rubrik, sloganen eller citatet som berättarrösten säger i början och upprepar i slutet av filmen), **bild** (de olika inklippta händelserna i vardagen) och **ljud** (musik, bakgrundsljud, ljudeffekter).

I ett gott svar kan examinanden göra iakttagelser om **likheter och olikheter i uppbyggandet av reklamerna** och tolka hur man byggt upp bilden av städerna.

Exempel på likheter mellan filmerna

I båda filmerna presenteras staden som

- unik
- en plats där man tar hand om invånarna och ger utrymme för företagsamhet



- framtidsinriktad
- fördomsfri
- full av möjligheter
- ett slags optimal mönsterstad.

Exempel på skillnader mellan filmerna

Skillnaderna i hur man bygger upp reklamfilmerna syns i att Linköping i sitt sätt att bygga upp bilden av sin stad använt sig av traditionella metoder (filmen är gjord med ett betraktarperspektiv). I reklamfilmen för Flen har man byggt upp bilden av Flen tillsammans (invånarna agerar aktivt, situationerna iscensatta). Skillnaderna syns också i vad man betonar eller understryker. I ett gott svar kan examinanden till exempel upptäcka följande:

- I reklamfilmen om Linköping betonar man det exklusiva, mera fest och glädje än vardag. I Flen är perspektivet vardagligt där bland annat minoriteter får utrymme.
- I Linköping avbildar reklamarna utvalda händelser. I Flen agerar invånarna i filmen och gör reklamen humoristisk.
- Linköping visar ytligare förutsägbara bilder. Flen har överraskande bilder på detaljerad nivå.
- Linköping är mera globalt (även om det lokala också finns med). Flen betonar det lokala.
- Linköping har en slogan som lyder *Där idéer blir verklighet*. I Flenfilmen saknas en slogan.
- I ett gott svar når examinanden längre än till ett referat av reklamfilmerna.

2. Motsättningar och objektivitet i en artikel (30 p.)

2.1. (12 p.)

I svaret förväntas att examinanden känner igen och kan namnge motsättningar i artikeln. I uppställningen bör punkterna innehålla tillräckligt med information så att läsaren får en klar bild av vad examinanden avser. Examinanden visar en kritisk och kulturell läskompetens genom att inte endast ställa konkreta deltagare och aktörer mot varandra, utan också mer abstrakta fenomen som värderingar och ideal.

Artikeln utgör en visuell och språklig helhet skriven ur ett journalistiskt perspektiv, med en neutral och för ämnet relevant illustration.



Exempel på motsättningar mellan **aktörer**

- Tvivlare och klimatforskare
- Vi och de
- Vetenskapsmän och klimatskeptiker
- Representanter för offentlig förvaltning och verksamhetsutövare

Exempel på motsättningar mellan **värderingar och ideal**

- Försiktighetsprincip och misstänksamhet
- Etablerad vetenskaplig konsensus och övriga åsikter
- Sanningsenlig journalistik och balans mellan falsk rapportering och skenbart likvärdiga argument
- Tidigare kunskap och nutida forskning
- Ansvar och ignorans

2.2. (18 p.)

I uppgiften ska examinanden utvärdera objektiviteten i skribentens egen röst. Skribenten visar en kritisk och kulturell läskompetens genom en utvärdering i relation till de motsättningar som nämns, till textkonventionen och till det journalistiska greppet. Objektiviteten i texten är inte entydig och en analys och tolkning förutsätts för ett moget resonemang.

Till textkonventionen hör att en text publicerad av Yle ska sträva efter objektivitet, vilket också nämns i artikeln. Skribenten för fram olika åsikter och motiveringar till dem, men tar också genom språkliga och textuella val tydligt ställning i sakfrågan.

Examinanden kan utvärdera objektiviteten i skribentens egen röst genom att till exempel beakta följande:

- Vilka källor nämns i texten och på vilket sätt?
- Ur vilket perspektiv och genom vilka röster förs saken fram?
- Vilka retoriska val har skribenten gjort beträffande omtal, tilltal och retoriska frågor?
- Hur beskrivs aktörerna och deras ställningstaganden eller handlingar?



- Betonas åsikter som är representativa för någondera parten?
- Hur ser rubriken, bildtexten och visuella element ut i förhållande till objektiviteten?
- Bildtexten stöder skribentens åsikt.

I en god utvärdering ska examinanden göra en bedömning av objektiviteten och motivera sina iakttagelser, till exempel genom följande aspekter:

- I texten förs två motparter fram: klimatskeptiker och personer som litar på klimatforskning. Båda parter ges utrymme, men genom skribentens röst.
- Skribenten framför en motivering till journalistikens uppdrag att följa Yles etiska regler och en motivering till att inte framställa alla åsikter i en debatt som likvärdiga.

DEL II: Skönlitterära och andra fiktiva texter

3. Stämning i en novell (30 p.)

I uppgiften förväntas examinanden analysera och tolka hur stämningen byggs upp i Pär Lagerkvists novell *Far och jag*. Stämningen kan till exempel analyseras med fokus på den dramaturgiska kurvan, på miljöbeskrivningen eller språkliga medel.

I ett gott svar framgår det att stämningen i novellen främst byggs upp genom miljöbeskrivningen och den dramaturgiska kurvan. Naturen återspeglar sinnesstämningen hos jagpersonen, berättaren.

Miljöbeskrivningen följer också den dramaturgiska kurvan som trappas upp efter hand i novellen. I ett gott svar ser examinanden vändpunkten.

I ett gott svar noterar examinanden också de språkliga medel som författaren använder för att bygga upp stämningen. I ett förtjänstfullt svar ser examinanden vilken betydelse bildspråket har för att skapa stämning och vilka symboler i texten som är betydelsefulla för stämningen. Dialogen i novellen medverkar också till att forma stämningen.



Miljöbeskrivningen

- Naturen, miljön återspeglar sinnesstämningen.
- Först är naturen ljus och vacker, stämningen är glad och trygg men efter vändpunkten blir det mörkt, farligt och okänt.
- Solsken och fågelsång (*Solen sken varm, Skenorna blänkte i solen, Strax började fågelsången /---/Det kvittrade inne i buskarna av finkar och lövsångare, av gråsparvar och taltrastar, hela surret... Himlen var alldeles klar*).
- Föremål i miljön beskrivs som besjälade (*stod telefonstolpar och sjöng, telefonstolpar reste sig spökaktigt, strömmen mullrade bred och vänlig, Träden var så konstiga. De stod och lyddes efter vart steg vi tog, de vita porslinshattarna satt förskrämt hopkrupna*).
- Efter vändpunkten förändras naturen (*Då började det skymma. Skogen var förändrad. Träden var så konstiga, det underliga skenet, det var nermörkt, det dånade därnere i djupet, hemskt som om den ville sluka oss, avgrunden öppnade sig under oss*).

Den dramaturgiska kurvan

Olika begreppsapparater används inom olika genrer och i olika läroböcker, men i detta sammanhang accepteras alternativa begrepp så länge de används korrekt. I ett gott svar krävs inte heller att specifika begrepp ingår utan även allmänspråkliga uttryck godkänns.

- I anslaget presenteras personerna (*När jag var bortåt tio år gammal/---/tog far mig i handen/---/Vi vinkade farväl åt mor*)
- Handlingen presenteras (*Vi gav oss friskt på väg, Strax började fågelsången*)
- Handlingen fördjupas, upptrappning (*Om en stund kom vi till en havreåker. Vi ville fram till stora ån*)
- Vändpunkten (*Då började det skymma, Skogen var förändrad*)
- Avrundningen (*Men jag skälvde i hela kroppen, Så skulle denna världen, detta livet bli för mig*)

Språkliga medel

- Bildspråk, metaforer och liknelser (*Det bara störtade sig brinnande in i allt mörkret, syllarna som låg och svettades i sin tjära, Banvallen sluttade brant ner, som i nattsvarta avgrunder, Mitt hjärta drogs ihop som om mörkret kommit in och börjat krama på det, föraren stod där blek, orörlig, med som förstenade drag*)



Besjälningar

Föremål i miljön beskrivs som besjälade (*stod telefonstolpar och sjöng, telefonstolpar reste sig spökaktigt, strömmen mullrade bred och vänlig, Träden var så konstiga. De stod och lyddes efter vart steg vi tog, de vita porslinshattarna satt förskrämt hopkrupna*)

Symboler (*mörkret, tåget, lokföraren*)

Examinanden kan också notera vilken betydelse **meningsbyggnaden, ordvalen** och **användningen av dialog** har för att bygga upp stämningen.

4. Musikvideons uttrycksformer (30 p.)

4.1. (12 p.)

I uppgiften förväntas examinanden analysera hur texten är uppbyggd med fokus på form och språkliga medel.

Examinanden förväntas se textens formbundenhet och strofindelning (A, A, B, B, A, B, B, C). Formen ger texten en fast rytm. I texten finns en jagperson och ett du, som jagpersonen vänder sig till. Stroferna A består av frågor som diktjaget själv besvarar.

I ett gott svar noterar examinanden att texten bygger på bildspråk och att ordvalet ställvis är vardagligt. Examinanden kan notera språkliga medel och ge exempel, till exempel följande:

- anafor (*Tror du att du och jag, Händerna upp i luften*)
- liknelse (*du är som natten*)
- parallellism (*minnas den här kvällen – drömma oss tillbaka, har en framtid tillsammans – leva länge än, vinna det här racet – har en chans mot alla andra*)
- allitteration (*leva länge, leva lyckliga, hamnar i himlen*)
- assonans (*pannan mot baren, stan är vaken, kommer att drömma*)

I ett förtjänstfullt svar ser examinanden att den rikliga mängden språkliga medel är en bidragande orsak till textens rytm.



4.2. (18 p.)

I svaret förutsätts examinanden ha bildat sig en uppfattning om vad texten handlar om för att hen ska kunna tolka texten. Känsloerna är mera explicita i texten jämfört med videon. I ett gott svar ser examinanden både likheter och skillnader mellan text och musikvideo. Examinanden kan till exempel ta fasta på följande:

- både i texten och musikvideon ställs individen och känslorna (kärlek, längtan, ensamhet) i centrum
- i texten blir känslorna tydliga i form av frågor som fokuserar på en eventuell gemensam framtid, medan musikvideon fokuserar på ensamhet och längtan
- i videon understryker modaliteterna känslorna till exempel med mörker, ljus och skuggor
- i musikvideon är huvudpersonen placerad i en miljö som inte syns i texten; förort, naturlandskap, kollektivtrafik, som återspeglar jagpersonens sinnesstämning på samma sätt som också vädret kan göra det
- kroppsspråket hos jagpersonen i musikvideon är sinnligt och har erotiska inslag
- i musikvideon står individen, jagpersonen, i centrum och inga andra människor syns förrän i slutet
- i texten riktar jagpersonen sig till sin mottagare genom hela texten, men i musikvideon möter jagpersonen sin mottagare först i slutet
- slutet i musikvideon kan ses som ett steg ut i det okända, en verklighetsflykt – berättelsen i musikvideon skiljer sig från texten.

Tolkningen

I uppgiften förutsätts examinanden presentera en tolkning där man ser både skillnader och likheter mellan text och video och examinanden ser att berättelsens struktur är en annan i musikvideon än i texten.

Examinanden kan till exempel ta ställning till hur slutet i musikvideon kan tolkas i förhållande till texten och hur låtens titel kan tolkas.